

जिल्हा वार्षिक (सर्वसाधारण) योजना
(DPC) अंतर्गत शालेय शिक्षण व क्रीडा
विभागाशी संबंधित योजनांची पुनर्रचना
करून त्यासाठी किमान ५ टक्के निधी
राखीव ठेवण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन
शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग
शासन निर्णय क्रमांक - जिवायो-२०२१/प्र.क्र.४०/एसएम-४.

मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,

मंत्रालय, मुंबई- ४०० ०३२.

दिनांक:- १३ मे, २०२२.

वाचा:

- १) समाज कल्याण, सांस्कृतिक कार्यक्रम, क्रीडा व पर्यटन विभाग, शासन निर्णय, दिनांक- २१ ऑगस्ट, १९७९
- २) शिक्षण व सेवायोजन विभाग, शासन निर्णय, क्रमांक - पीआरई-७०८४/(६०२९)/प्राशि-१ दिनांक- १३ जून, १९८४
- ३) शिक्षण व सेवायोजन विभाग, शासन निर्णय, क्रमांक - पीआरई-१०९१/(९६१४)/प्राशि-१, दिनांक १० जानेवारी, १९९२
- ४) शालेय शिक्षण विभाग, शासन निर्णय, क्रमांक - पीआरई१०२१/(९६१४)/प्राशि-१ दिनांक. १८ फेब्रुवारी, १९९३.
- ५) शालेय शिक्षण विभाग, शासन निर्णय, क्रमांक - पीआरई१०९४/७०४/(२)/प्राशि-१, दिनांक १४ नोव्हेंबर १९९४
- ६) ग्राम विकास विभाग व जलसंधारण शासन निर्णय, क्रमांक जिपशा-२०११/प्र.क. १४९/पं. रा. ९, दिनांक ७ जानेवारी, २०१३
- ७) शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, शासन निर्णय, क्रमांक एसएसए- २१४/प्र.क्र.५०/एसडी-३, दिनांक २५ फेब्रुवारी, २०१४
- ८) शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, शासन निर्णय, क्रमांक संकीर्ण-१११६/प्र.क्र.२६३/एसएम-१, दिनांक १८ ऑक्टोबर, २०१६

प्रस्तावना:-

जिल्हा वार्षिक योजनेंतर्गत शालेय शिक्षण व क्रीडा विभागाशी संबंधित वेगवेगळ्या योजना राबविण्यात येत आहेत. सदर योजना साधारणतः मागील ३० वर्षांपासून सुरु आहेत व काही योजना ४० वर्षांपेक्षा जास्त जुन्या आहेत. यापैकी काही योजना कालबाह्य झालेल्या आहेत. तसेच, या कालावधीत नवनविन योजना सुरु झाल्यामुळे काही योजनांची द्विरुक्ती (Duplication) होत आहे. सबब, या सर्व योजनांचा आढावा घेऊन कालबाह्य योजना आणि द्विरुक्ती होत असलेल्या सर्व योजना यापुढे सुरु ठेवण्याची आवश्यकता नसल्याने त्या रद्द करणे उचित आहे. तसेच, कालमानाप्रमाणे

यापूर्वीच्या पुढीलप्रमाणे नमूद योजनांमध्ये सुधारणा करून नविन आवश्यक योजनांचा त्यात अंतर्भाव करण्याची गरज निर्माण झाली आहे.

२. सध्यास्थितीत जिल्हा वार्षिक योजनांमध्ये शालेय शिक्षण व क्रीडा विभागाशी संबंधित पुढील योजनांचा समावेश आहे.

क्रमांक	योजनेचे नाव
१.	प्राथमिक शाळेच्या इमारत बांधकामासाठी जिल्हा परिषदेला अनुदान
२.	प्राथमिक शाळांच्या विशेष दुरुस्तीसाठी जिल्हा परिषदेला अनुदान
३.	विकास गटातील विद्यार्थ्यांना मोफत पाठ्यपुस्तके
४.	विकास गटातील इयत्ता १ ली ते ४ थी पर्यंत विद्यार्थ्यांना मोफत गणवेश व लेखन साहित्य पुरविणे
५.	शाळेत उत्कृष्ट काम करणा-या प्राथमिक शिक्षकांना पुरस्कार
६.	शाळेत मुलींची नाव नोंदणी करण्याकरीता प्राथमिक शिक्षकांना पुरस्कार
७.	पूर्वीच्या शासकीय माध्यमिक शाळांच्या इमारतीच्या बांधकामासाठी / विशेष दुरुस्तीसाठी जिल्हा परिषदांना अनुदान
८.	प्राथमिक शाळेतील अनुसूचित जाती /जमातीच्या विद्यार्थ्यांना विशेष सवलती
९.	समाजातील दुर्बल घटकातील मुलींना उपस्थिती भत्ता
१०.	कस्तुरबा गांधी बालीकोत्सव विद्यालय (व्याप्ती वाढविणे ९ वी व १० वी)
११.	व्यायामशाळांचा विकास
१२.	ग्रामीण क्षेत्रातील युवक कल्याण विस्तार कार्यक्रम
१३.	समाजसेवा शिबीर भरविणे
१४.	क्रिडांगणाचा विकास

वरील योजनांपैकी काही योजना कालबाहय झालेल्या आहेत. उदा: मोफत पाठ्यपुस्तके, मोफत गणवेश, यासाठी केंद्र पुरस्कृत समग्र शिक्षा या योजनांतर्गत स्वतंत्र योजना कार्यान्वित आहेत. विद्यार्थ्यांना लेखन साहित्य पुरविण्यासाठी समग्र शिक्षा व जागतिक बँकेच्या स्टार्स प्रकल्प योजनेंतर्गत गुणवत्ता विकासासाठी अध्ययन समृद्धी कार्यक्रम (LEP), नाविन्यपूर्ण उपक्रम इ.योजना राबविण्यात येत आहेत. त्याचप्रमाणे निपुण भारत या केंद्र शासनाच्या महत्वाकांक्षी कार्यक्रमांतर्गत FLN Mission उपक्रम सुरु असून त्या अंतर्गत विद्यार्थ्यांसाठी पुरक शैक्षणिक साहित्य उदा: वर्कबुक, Activity Books इत्यादीसाठी पर्याप्त निधी उपलब्ध आहे. प्राथमिक शिक्षकांना पुरस्कार देण्यासाठी राज्य स्तरावर स्वतंत्र योजना कार्यान्वित आहेत. अनुसूचित जाती जमातीच्या विद्यार्थ्यांना विविध सवलती देण्यासाठी योजना सुरु आहेत. उदा- शिष्यवृत्ती, मोफत शिक्षण योजना, शुल्क प्रतिपूर्ती, प्री मॅट्रीक शिष्यवृत्ती व इतर विविध डी. बी. टी. योजना, इ. कार्यान्वित आहेत. शाळांतील मुलींची उपस्थिती वाढविण्यासाठी

मागील १० ते २० वर्षात भरपूर नविन योजना सुरु करण्यात आल्या आहेत. उदा: मुलींसाठी मोफत शिक्षण, मोफत एस टी बस प्रवास, परिवहन भत्ता, मुलींचे वसतीगृह, इ. कस्तुरबा गांधी बालिका विद्यालय ही योजना इ.१२वी पर्यंत केंद्र शासनाने विस्तारीत केली आहे.

३. वरीलप्रमाणे अस्तिवात असलेल्या योजना व त्याची होणारी द्विरुक्ती आणि सध्याच्या परिस्थितीत काही नविन गरजा निर्माण झाल्या असल्याने (उदा: शाळांची वाढती विजेची बीले, शाळांच्या इमारतीचे भाडे, संगणक प्रयोगशाळांची गरज, विज्ञान प्रयोगशाळा, विद्यार्थ्यांसाठी स्वच्छता गृहे, पाणी पुरवठा इत्यादि) वरील तक्त्यात नमूद योजनांची पुनर्रचना करणे अनिवार्य झाले आहे.

४. केंद्र शासनाने २०१७ पासून देशातील सर्व राज्यांची शैक्षणिक क्रमवारी निश्चित करण्यासाठी परफॉर्मन्स ग्रेड इंडेक्स (Performance Grade Index) योजना सुरु केली असून त्या अंतर्गत वर उल्लेख केलेल्या बाबींना प्राधान्य देण्यात आले आहे.

५. वरील बाबी लक्षात घेता, जिल्हा वार्षिक योजनेतर्गत जुन्या योजना व त्यानुषंगाने उक्त नमूद निर्गमित करण्यात आलेले शासन निर्णय अधिक्रमित करुन नवीन योजना राबविण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

६. तसेच, शालेय शिक्षण व क्रीडा विभागास प्राप्त होणाऱ्या राज्य स्तरीय नियतव्ययातून आवश्यक गरजांसाठी पुरेसा निधी उपलब्ध करुन देणे शक्य होत नाही म्हणून यासाठी जिल्हा वार्षिक योजनेतील निधी वापरणे आवश्यक झाले आहे. जिल्हा वार्षिक (सर्वसाधारण) योजनांसाठी दरवर्षी साधारणतः रु.११,००० कोटीहून अधिकचा निधी उपलब्ध करण्यात येतो. त्यापैकी शालेय शिक्षणाशी संबंधित आवश्यक बाबीसाठी काही ठराविक निधी खर्च करणे सहजपणे शक्य आहे. त्याअनुषंगाने प्रत्येक जिल्ह्यामध्ये नियोजन विभागाकडून जिल्हा वार्षिक (सर्वसाधारण) योजनांसाठी, जिल्हा नियोजन समितीस मिळणा-या एकूण नियतव्ययाच्या किमान ५ टक्के पर्यंत इतका निधी शालेय शिक्षणाशी (क्रीडा संबंधित योजना वगळून) संबंधित योजनांसाठी कायमस्वरूपी राखीव ठेवण्याचा प्रस्ताव मा. मंत्रीमंडळाच्या दि. २०/०४/२०२२ रोजी आयोजित बैठकीत निर्णयार्थ सादर करण्यात आला होता. सदर प्रस्तावावर मा. मंत्रीमंडळाने घेतलेल्या निर्णयाच्या अनुषंगाने शालेय शिक्षण व क्रीडा विभागाच्या अस्तित्वात असलेल्या योजनांची (क्रीडा योजना वगळून) पुनर्रचना करणे व त्यासाठी दरवर्षी जिल्हा वार्षिक (सर्वसाधारण) योजनेच्या एकूण नियतव्ययाच्या किमान ५ टक्के इतका निधी उपलब्ध करुन देण्याची (मुंबई व मुंबई उपनगर जिल्हा वगळून) तसेच, सदरहू योजना आर्थिक वर्ष २०२२-२३ पासून राबविण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय:-

जिल्हा वार्षिक योजनेंतर्गत शालेय शिक्षणाशी (क्रीडा योजना वगळून) संबंधित यापूर्वी राबविण्यात येणा-या योजना या शासन निर्णयान्वये अधिक्रमित करून जिल्हा परिषदेच्या शाळांचा विकास करण्यासाठी पायाभूत व अत्याधुनिक सोयी-सुविधा उपलब्ध होण्यासाठी पुढील योजना राबविण्यास मान्यता देण्यात येत आहे. त्याचा प्राधान्यक्रम खालील प्रमाणे राहील:-

अ.क्र.	योजनांचे नांव
१.	जिल्हा परिषदांच्या क्षेत्रातील प्राथमिक/ माध्यमिक शाळांची इमारत व वर्ग खोली विशेष दुरुस्ती / स्वच्छतागृह दुरुस्ती,
२.	जिल्हा परिषदांच्या क्षेत्रातील प्राथमिक/ माध्यमिक शाळांची इमारत व वर्गखोली बांधकाम /स्वच्छतागृह बांधकाम/दिव्यांग विद्यार्थ्यांसाठी रॅम्प व स्वच्छतागृह बांधकाम/ पिण्याच्या पाण्याची सुविधा/ शालेय स्वच्छता/ वाचनालय/ शैक्षणिक बोलक्या भिंती निर्माण करणे /जि.प.च्या माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थिनींसाठी स्वतंत्र कक्षाचे बांधकाम/ शाळेतील क्रीडांगण/पटांगण सुविधा निर्माण करणे/जिल्हा परिषदांच्या क्षेत्रातील प्राथमिक/ माध्यमिक शाळांना संरक्षक भिंत उभारणे
३.	आदर्श शाळामध्ये विविध पायाभूत सुविधा निर्माण करणे
४.	विज्ञान प्रयोगशाळा (Science Lab),संगणक प्रयोगशाळा (computer Lab) / डिजीटल शाळा, इंटरनेट/ वाय-फाय सुविधा निर्माण करणे.

२. त्याचप्रमाणे, वरील योजना प्राधान्याने राबविण्यासाठी नियोजन विभागाकडून जिल्हा वार्षिक (सर्वसाधारण) योजनेसाठी, जिल्हा नियोजन समितीस मिळणाऱ्या एकूण नियतव्ययाच्या किमान ५ टक्के इतका निधी, शालेय शिक्षण विभागाशी संबंधित (क्रीडा योजना वगळून) योजनांसाठी कायमस्वरूपी राखून ठेवण्यास मान्यता देण्यात येत आहे. तथापि, सदरचा किमान ५ टक्के इतका निधी राखून ठेवण्याची मर्यादा मुंबई व मुंबई उपनगर जिल्ह्यांसाठी लागू राहणार नाही.

सदरहू योजना आर्थिक वर्ष २०२२-२३ पासून राबविण्यास मान्यता देण्यात येत आहे. तसेच, भविष्यात राज्यात नवीन राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण लागू केल्यानंतर विद्यार्थ्यांसाठी अतिरिक्त शैक्षणिक सुविधा उपलब्ध करून देण्यासाठी अतिरिक्त निधी जिल्हा वार्षिक योजने (सर्वसाधारण) अंतर्गत उपलब्ध करून देण्यास देखील मान्यता देण्यात येत आहे. उपरोक्त परिच्छेद क्र. (१) येथील योजनांसाठीच्या सर्वसमावेशक मार्गदर्शक सूचना स्वतंत्रपणे निर्गमित करण्यात येत आहेत.

३. सदरचा शासन निर्णय, नियोजन विभागाच्या अनौपचारिक संदर्भ क्र. ०८/१४८९, दि. २३/२/२०२२ अन्वये, ग्राम विकास विभागाच्या अनौपचारिक संदर्भ क्र. ०७/२०२२/योजना-११, दिनांक १७/२/२०२२ अन्वये दिलेल्या सहमतीनुसार, तसेच, वित्त विभागाने दिलेल्या अभिप्रायास अनुसरून व मा. मंत्रिमंडळाने दिनांक २०/०४/२०२२ रोजी घेतलेल्या निर्णयाच्या अनुषंगाने निर्गमित करण्यात येत आहे.

जिल्हा वार्षिक (सर्वसाधारण) योजनेमधून राबविण्यात येणा-या क्रीडा उपविभागाच्या योजना यापुढे देखील तशाच अस्तित्वात राहतील.

४. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून, त्याचा संगणक सांकेतांक २०२२०५१३११४६१६०२२१ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

(टि. वा. करपते)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

- १) मा. मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय , मुंबई
- २) मा. उपमुख्यमंत्री (वित्त व नियोजन) यांचे सचिव, मंत्रालय , मुंबई
- ३) मा. विरोधी पक्ष नेता (विधानसभा/ विधानपरिषद) यांचे खाजगी सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ, सचिवालय
- ४) मा. सर्व सन्माननीय विधानसभा / विधानपरिषद सदस्य
- ५) मा. मंत्री (शालेय शिक्षण) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
- ६) मा. राज्यमंत्री (शालेय शिक्षण) यांचे खाजगी सचिव , मंत्रालय, मुंबई
- ७) मा. मुख्य सचिव यांचे वरिष्ठ स्वीय सहायक मंत्रालय, मुंबई.
- ८) अप्पर मुख्य सचिव (वित्त विभाग) यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई
- ९) अप्पर मुख्य सचिव (नियोजन विभाग) यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई
- १०) प्रधान सचिव (व्यय) यांचे स्वीय सहायक वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई ,
- ११) सचिव (शालेय शिक्षण) यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई
- १२) आयुक्त (शिक्षण), महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
- १३) आयुक्त (क्रीडा व युवक सेवा), महाराष्ट्र राज्य, पुणे
- १४) शिक्षण संचालक (प्राथमिक/माध्यमिक व उच्च माध्यमिक) म.रा. पुणे,
- १५) महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता)-१/२, महाराष्ट्र, मुंबई /नागपुर,
- १६) महालेखापाल (लेखापरीक्षा)-१/२, महाराष्ट्र, मुंबई /नागपुर,

- १७) महालेखापाल (स्थायिक निकाल लेखा परीक्षा व लेखा)-१/२, महाराष्ट्र, मुंबई / नागपुर,
- १८) स्थानिक निवासी लेखा परीक्षा अधिकारी, मुंबई.
- १९) सर्व विभागीय शिक्षण उपसंचालक,
- २०) सर्व विभागीय उपसंचालक (क्रीडा व युवकसेवा),
- २१) सर्व शिक्षणाधिकारी (प्राथमिक/माध्यमिक व उच्च माध्यमिक) जिल्हा परिषद,
- २२) सर्व जिल्हा नियोजन अधिकारी,
- २३) सर्व जिल्हा क्रीडा अधिकारी,
- २४) सर्व सह सचिव/ उपसचिव, शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- २५) सर्व अवर सचिव/ कक्ष अधिकारी, शालेय शिक्षण व क्रीडा विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- २६) निवड नस्ती (एसएम-४).